

INSTITUSI FATWA DALAM ENAKMEN PENTADBIRAN PERUNDANGAN ISLAM NEGERI SEMBILAN

Zulkifli Mohamad al-Bakri

UNIVERSITI SAINS ISLAM MALAYSIA

جامعة العلوم الإسلامية الماليزية
ISLAMIC SCIENCE UNIVERSITY OF MALAYSIA

INSTITUSI FATWA DALAM ENAKMEN
PENTADBIRAN PERUNDANGAN
ISLAM
NEGERI SEMBILAN

**INSTITUSI FATWA DALAM ENAKMEN
PENTADBIRAN PERUNDANGAN
ISLAM
NEGERI SEMBILAN**

Zulkifli Mohamad al-Bakri

**Penerbit
UNIVERSITI SAINS ISLAM MALAYSIA
Bandar Baru Nilai
Negeri Sembilan
2008**

Cetakan pertama 2008

© Hak cipta terpelihara Universiti Sains Islam Malaysia 2008

Hak cipta terpelihara, tiada mana-mana bahagian daripada buku ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukar kepada apa-apa bentuk dengan sebarang cara sekalipun tanpa izin bertulis daripada penerbit.

Diterbitkan di Malaysia oleh:
Universiti Sains Islam Malaysia,
Bandar Baru Nilai, 71800 Nilai,
Negeri Sembilan Darul Khusus
Tel : 06-798 8045 / Faks : 06-798 8054

Reka Letak & Urus Cetak:
AMPANG PRESS SDN. BHD.
6, Jalan 6/91, Taman Shamelin Perkasa
Batu 3½ Jalan Cheras
56100 Kuala Lumpur, MALAYSIA
Tel : 03-9284 9448 / Faks : 03-9284 9105
e-mel: ampress@streamyx.com

Perpustakaan Negara Malaysia   Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Zulkifli Mohamad al-Bakri, 1969-

Institusi fatwa dalam Enakmen Pentadbiran Perundangan Islam Negeri Sembilan / Zulkifli Mohamad al-Bakri.

Bibliografi: ms. 71

ISBN 978-983-2950-72-1

1. Advisory opinions (Islamic law)--Negeri Sembilan. 2. Fatwas.
  3. Islam and state--Negeri Sembilan. I. Judul.
- 297.1409595117

Isi Kandungan

<i>Kata Pengantar</i>	<i>vii</i>
<i>Prakata</i>	<i>ix</i>
<i>Mukadimah</i>	<i>xi</i>
Bab Pertama: Negeri Sembilan: Sejarah, Geografi dan Enakmen Fatwa dan Mufti	1
Bab Kedua: Perlantikan Mufti dan Berkuat Kuasa Perlantikan	13
Bab Ketiga: Fatwa, Bentuk Fatwa, Pindaan dan Kedudukan Fatwa	31
Bab Keempat: Jawatankuasa Syariah dan Permintaan untuk Pendapat Mahkamah dan Nas yang Diikuti	45
<i>Penutup</i>	<i>69</i>
<i>Bibliografi</i>	<i>71</i>

Kata Pengantar

Segala puji bagi Allah SWT, Tuhan yang Maha Pengasih lagi Maha Penyayang. Selawat serta salam ke atas Nabi Muhammad SAW, juga ke atas keluarga dan sahabat baginda serta para tabiin.

Buku yang bertajuk **Institusi Fatwa dalam Enakmen Perundangan Islam Negeri Sembilan** karya Dr. Zulkifli bin Mohamad al-Bakri mengupas isu berkaitan undang-undang pentadbiran Islam, khususnya mengenai kedudukan fatwa di Negeri Sembilan.

Perbincangan bermula dengan pengenalan Negeri Sembilan yang meliputi sejarah dan kedudukan dari segi geografi, seterusnya ditumpukan kepada Sejarah Fatwa dan Mufti Negeri Sembilan.

Tumpuan khusus berkaitan fatwa dihuraikan dalam bab kedua hingga bab keempat. Penulis juga mengemukakan ulasan, cadangan dan lontaran idea bagi penambahbaikan Institusi Fatwa di Negeri Sembilan.

Saya berharap karya ini bukan sahaja dapat membantu Negeri Sembilan dalam memantapkan lagi institusi fatwanya, tetapi juga untuk negeri-negeri lain.

Adalah juga diharapkan buku ini dapat menambahkan lagi koleksi perpustakaan dan bahan bacaan berkaitan fatwa di Malaysia.

Sekian,

Prof. Dr. Abdul Samat Musa
Dekan Fakulti Syariah dan Undang-undang
Merangkap Pemangku Pengarah INFAD
Universiti Sains Islam Malaysia (USIM)

Prakata

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدنا محمد البشير النذير، وعلى آله وصحبه أئمة الهدى ومصابيح الحياة، ورضي الله تبارك وتعالى عن أئمة الاجتهاد من السلف الصالح صحبا وتابعين، وتابعيهم بإحسان إلى يوم الدين. وبعد:

Suatu hari Nabi Muhammad SAW pernah ditanya orang tentang hukum mengambil air wuduk dengan air laut. Maka baginda menjawab: *“Laut itu suci airnya dan halal bangkainya.”*

Baginda memberi jawapan bagi soalan pertama tentang boleh dan sahnya mengambil air wuduk dengan air laut, dan menambahkan penjelasan lain untuk pengetahuan mereka bahawa binatang-binatang yang hidup di laut itu halal untuk dimakan. Dengan itu marilah kita jadikan Rasulullah SAW sebagai contoh teladan dan ikutan kita sepanjang hayat.

Penulis merakamkan setinggi penghargaan kepada penerbit Universiti Sains Islam Malaysia (USIM) yang menerbitkan karya ini. Juga kepada penyemak sehingga terhasilnya penulisan ilmiah yang menambahbaikkan lagi kualiti ilmiah.

Begitu juga ucapan terima kasih kepada rakan-rakan yang banyak membantu penulis dalam menjayakan karya ini. Antaranya Mohd Faizan bin Musa, Mohd Safwan bin Sidek, Nik Suhardy bin Nik Soh dan lain-lain.

Semoga karya ini boleh menambahkan lagi koleksi dalam perpustakaan Islam.

Sekian.

Dr. Zulkifli Mohamad al-Bakri.
Fakulti Syariah dan Undang-undang,
Universiti Sains Islam Malaysia (USIM).

Mukadimah

Mufti yang diamanahkan sebagai pemberi fatwa diberi kepercayaan penuh dalam menyelesaikan sebarang masalah dan kekeliruan yang berlaku berhubung sesuatu hukum. Kadang-kadang Mufti diminta menjelaskan hukum yang sememangnya ada di dalam kitab-kitab muktabar. Dalam keadaan ini, tugas Mufti hanya menyampaikan dan menjelaskan perkara tersebut, iaitu sebagaimana yang terdapat dalam kitab. Sehubungan itu, kadangkala timbul kekeliruan di kalangan masyarakat. Ada pihak yang beranggapan bahawa setiap hukum yang dinyatakan atau dijelaskan oleh Mufti itu ialah fatwa.

Dalam konteks negara Malaysia, sesuatu perkara hanyalah menjadi fatwa apabila ia memenuhi kehendak acara fatwa seperti yang diperuntukkan dalam Undang-Undang Pentadbiran Hukum Syarak sesebuah negeri.

Perlembagaan Malaysia meletakkan perkara agama di bawah kuasa negeri dan Sultan atau Yang Di-Pertuan Besar bertindak sebagai Ketua Agama Negeri. Pada hari ini semua negeri di Malaysia termasuk Wilayah Persekutuan mempunyai Undang-Undang Pentadbiran Agama Islam sendiri.

Dalam bab ini, penulis ingin membincangkan Enakmen Pentadbiran Hukum Syarak di Negeri Sembilan. Pengkajian ini hanya dikhususkan kepada peruntukan-peruntukan yang berkaitan dengan Mufti, fatwa dan ahli jawatankuasa syariah.

Bagi tujuan ini, penulis berpandukan kepada tiga rujukan asas iaitu Undang-Undang Pentadbiran Hukum Syarak tahun 1960, Enakmen Pentadbiran Hukum Syarak (Negeri Sembilan) tahun 1991 dan Pindaan Enakmen Pentadbiran Hukum Syarak (Negeri Sembilan) tahun 1999. Mengikut kaedah perundangan,

enakman yang terakhir dianggap paling muktamad dan diterima pakai. Di samping itu, buku-buku rujukan tambahan juga digunakan dalam membantu penulis memahami enakmen-enakmen yang digubal. Antaranya:

- i. Fatwa Dalam Perundangan Islam oleh Othman Ishak.
- ii. Institusi Pentadbiran Undang-Undang dan Kehakiman Islam oleh Mahmud Saedon A.Othman.
- iii. Mufti dan Fatwa di Negara Asean oleh Institut Kemajuan Islam Malaysia.

Bagi memudahkan serta memahami tafsiran undang-undang, penulisan ini mengemukakan istilah dan maksud perkataan yang tertera dalam ayat-ayat undang-undang atau peruntukan. Antaranya:

- i. Kerajaan bererti Kerajaan Negeri Sembilan.
- ii. Mufti bererti seorang yang dilantik menjadi Mufti Negeri Sembilan menurut Seksyen 35 Undang-Undang Pentadbiran Hukum Syarak 1960 daripada undang-undang ini dan Seksyen 28 (1) pindaan Enakmen Pentadbiran Hukum Syarak Negeri Sembilan 1991.
- iii. Majlis bererti Majlis Agama Islam Negeri Sembilan yang ditubuhkan menurut Seksyen 4.
- iv. Jawatankuasa Syariah bererti Jawatankuasa Syariah Majlis yang dilantik menurut Seksyen 37 daripada undang-undang ini.
- v. Hukum syarak bererti undang-undang Islam dalam mana-mana mazhab yang diiktiraf.
- vi. Warta bererti Warta Kerajaan Negeri Sembilan. Ia merupakan peraturan yang dikuatkuasakan oleh Dewan Undangan Negeri.
- vii. Mahkamah bererti Mahkamah Rendah Syariah, Mahkamah Tinggi Syariah dan Mahkamah Rayuan Syariah setakat mana yang berkenaan yang ditubuhkan di bawah Seksyen 36.
- viii. Enakmen bererti undang-undang yang diluluskan oleh Dewan Undangan Negeri.

- ix. Akta bererti undang-undang yang diluluskan oleh parlimen.
- x. Seksyen bererti kandungan atau nas kepada undang-undang.
- xi. Subseksyen bererti pecahan atau cabang kepada seksyen utama.

Mengikut Akta 388 (2): “Semua perkataan dan ungkapan yang digunakan dalam Enakmen ini dan yang tidak ditakrifkan di dalamnya tetapi ditakrifkan dalam Akta-Akta Tafsiran 1948 dan 1967 yang mana sesuai hendaklah mempunyai erti yang diberikan kepadanya masing-masing selagi erti sedemikian tidak bercanggah dengan hukum syarak.”

Akta 388 (3) pula menyatakan: “Bagi mengelakkan keraguan berkenaan sifat atau tafsiran perkataan atau ungkapan yang digunakan di dalam Enakmen ini yang disenaraikan di dalam jadual, rujukan bolehlah dibuat kepada tulisan bahasa Arab bagi perkataan dan ungkapan itu yang ditunjukkan bertentangan dengannya dalam jadual itu.”

Di sini dinyatakan bahawa perbincangan bab ini adalah mengikut kepada susunan enakmen, bermula daripada Seksyen 28 sehingga ke Seksyen 35.

Semoga buku ini dapat menjadi panduan kepada umat Islam dalam memahami enakmen yang berkaitan dengan Institusi Fatwa Dalam Enakmen Pentadbiran Perundangan Islam Negeri Sembilan. Amin.

Bibliografi

- 'Abd al-Baqi. 1955. *Imam Muslim bin al-Hajjaj al-Qusairi, Sohih Muslim maa Syarhi al-Imam Al-Nawawi*. Cetakan 1. Beirut: Dar Ihya' al-Turos al-Arabi.
- 'Abd. Fatah Sulaiman & Sayyid Qurdi Hassan. 1911. *Al-Sunan al-Kubra li al-Imam Abi-Abdi al-Rahman Ahmad bin Syuaib al-Nasaai*. Cetakan 1. Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- 'Abdul 'Aziz bin Juned. 1998. *Perkembangan dan Peranan Institusi Fatwa di Negeri Brunei Darussalam*, Cetakan 1, Terbitan Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).
- 'Abdul Halim Mahmud. t.t. *al-Fatawa*. Cetakan keempat. Dar al-Ma'rifah
- 'Abdul Hayyie Ibn Imad al-Hanbali. t.t. *Syazaratul al-Zahab Fi Akhbar Min Zahab*. Dar al-Kutub al-Ilmiah. Beirut Lubnan.
- 'Abdul Munir Yacob. 1998. *Perkembangan Institusi Mufti di Malaysia*. Cetakan 1. Terbitan Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).
- 'Abdul Rahman bin Ahmad bin Rajab. 1991. *انما يخش الله من عباده العلماء*. Dar al-Sahabat. Tanta Mesir.
- 'Abdul Rahman bin 'Ali bin Muhammad al-Jauzi. 1987. *Zad al-Masir fi Ilmu al-Tafsir*. Cetakan 1. Darul Fikr.
- 'Abdul Wahab Khallaf. 1992. *Ilmu Usul al-Fiqh*. Cetakan 16. Damsyik: Dar al-Muttahidah.
- 'Abdullah al-Duraisy. 1991. *Al-Musnad li al-Imam Ahmad*. Cetakan 1. Darul Fikr.
- 'Abdullah bin Ahmad al-Nasafi. 1997. *Tafsir al-Nasafi Madarik al-Tanzil Wa Haqaiq al-Ta'wil*. Cetakan pertama. Dar al-Ma'rifah dan Dar al-Nafais.
- 'Abdullah bin al-Mubarak. t.t. *Kitab al-Zuhd*. Tahqiq Habib al-Rahman Al-A'zami. Dar al-Baz.
- 'Abi al-Husain Ahmad bin Faris bin Zakaria. 1991. *Mu'jam Maqayis al-Lughah*. Tahqiq 'Abdul Salam Muhammad Harun. Cetakan pertama. Dar al-Jail.

- Abi Ishaq Ibrahim bin Musa al-Syatibi. t.t. *Al-Muwafaqat fi Usul al-Syari'ah*. Tahqiq Muhammad 'Abdullah Darraz dan Abdul Salam 'Abdul Shafi. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Abu 'Abdillah Muhammad bin Ahmad Al-Qurtubi. 1996. *Al-Jami' li Ahkami al-Quran*. Cetakan kelima Dar Ihya al-Turath al-Arabi dan Dar al-Kutub Ilmiah.
- Abu 'Abdillah Muhammad bin Ahmad bin Uthman al-Zahabi. t.t. *Mizan al-Itidal Fi Naqd al-Rijal*. Tahqiq oleh 'Ali Ahmad al-Bajawi. Dar al-Makrifah. Beirut Lubnan.
- Abu Ja'far Muhammad Ibn Jarir al-Tabari. 1997. *Tafsir al-Tabari*. Cetakan kedua. Terbitan Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Abu Laith Nasr bin Muhammad Al-Samarqandi. 1993. *Tafsir al-Samarqandi*. Cetakan pertama. Dar al-Kutub al-Ilmiah. Beirut Lubnan.
- Abu Muhammad 'Abdullah bin 'Abdul Rahman Al-Darimi. t.t. *Sunan al-Darimi*. Dar Ihya' al-Turath, Beirut.
- Abu Muhammad al-Husain bin Mas'ud al-Baghawi. 1992. *Tafsir al-Baghawi*. Cetakan 3. Dar al-Ma'rifah. Beirut Lubnan.
- Abu Zakaria Yahya bin Sharaf al-Nawawi Al-Dimasqi. 1998. *Adab al-Fatwa wa al-Mufti wa al-Mustafti*. Cetakan 1. Damsyik: Dar al-Fikr.
- Abu Zakariyya Muhyiddin bin Syaraf al-Nawawi. t.t. *Kitab al-Majmu' Syarh al-Muhazzab li Syirazi*. Tahqiq Muhammad Najib al-Muti'e Maktabah al-Muit'e dan Maktabah al-Irsyad Jeddah. Arab Saudi.
- Abul Fida' Ismail Ibn Kathir. 1994. *Tafsir al-Quran al-'Azim*. Terbitan Dar al-Salam, Dar al-Faiha' dan Dar al-Khair.
- Ahmad bin 'Ali al-Khatib al-Baghdadi. 1980. *al-Faqih Wal Mutafaqih*. Cetakan kedua, Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Ahmad bin 'Ali bin Hajar. 1407H. *Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari*. Cetakan 3. Terbitan Al-Maktabah al-Salafiah.
- Ahmad bin 'Ali bin Hajar. 1997. *Taqrib al-Tahzib*. Cetakan kedua. Dar al-Ma'rifah.
- Ahmad bin 'Ali bin Hajar. t.t. *Al-Isobah fi Ma'rifah al-Sahabah*.
- Ahmad bin 'Abdul Halim bin 'Abdul Salam bin Taimiyyah. 1398H. *Majmu' al-Fatawa*. Terbitan Kementerian Kewangan Arab Saudi.
- Ahmad bin 'Abdul Rahman bin Qudamah. 1994. *Mukhtasar Minhaj al-Qasidin*. Ta'liq Abdul Kadir al-Arnaut dan Syuib al-Arnaut. Maktabah Dar al-Bayan.

- Ahmad bin al-Sharbasī. 1995. *Yas'alunaka fi al-Din Wa al-Hayah*. Cetakan Pertama. Beirut: Dar al-Jail. Lubnan.
- Ahmad Ibn Hamdan al-Harrani. 1349H. *Sifat Fatwa, Mufti dan Mustafti*. Takhrij Hadis Syeikh Nasiruddin al-Albani. Cetakan kedua. Maktab al-Islami. Beirut Lubnan.
- Ahmad Mustapha Al-Maraghi. 1997. *Tafsir al-Maraghi*. Cetakan Pertama. Dar al-Kutubah al-Ilmiah.
- 'Ali bin Abi 'Ali bin Muhammad al-'Amidi. 1980. *Al-Ihkam fi Usul al-Ahkam*. Dar al-Kutub al-Ilmiah Beirut. Lubnan.
- 'Ali Hasaballah. 1971. *Usul al-Tasyri'e*. Dar al-Ma'rif Mesir.
- Al-Imam al-Hafiz Abi Daud Sulaiman bin al-AsAsh al-Sajistani al-Azdi. 1393H/1973M. *Sunan Abi Daud*. Cetakan 1. Syria: Dar al-Hadis Hims.
- Al-Imam Jalaluddin 'Abdul Rahman bin Abu Bakar al-Suyuti. 1985. *Adab al-Futya*. Cetakan 1. Amman: Maktab al-Islami Beirut.
- Al-Munjid fi al-Lughah wa al-A'lam* Cetakan 38, Dar al-Syarq, Beirut.
- Al-Qadi Abi al-Walid Muhammad bin Ahmad bin Muhammad bin Ahmad bin Rushd al-Qurtubi al-Andalusi. 1996. *Bidayatul Mujtahid wa Nihayat al-Muqtasid*. Cetakan 1. Beirut : Darul al-Qutub al-Ilmiah.
- 'Amir Said al-Zaibari. 1999. *Bagaimana Kamu Boleh Jadi Faqih*. Cetakan Kedua. Dar Ibn Hazm.
- 'Amir Syarifuddin. 1998. *Tugas dan Tanggungjawab Ulama Dalam Masyarakat Pemerintahan: Pengalaman Indonesia*. Cetakan 1. Terbitan Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).
- 'Atiah Saqr. t.t. *Ahsan al-Kalam fi al-Fatawa Wa al-Ahkam*. Dar al-Gahd. Dewan Bahasa dan Pustaka. 1992. Glosari Usul-Fiqh, Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Dewan Bahasa dan Pustaka. 1996. Glosari Bahasa dan Kesusasteraan Arab. Kuala Lumpur.
- Dewan Bahasa dan Pustaka. t.t. *Glosari Fiqh*. Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Etika Perubatan Muslim. 2001. Terbitan Persatuan Perubatan Islam Malaysia.
- Fakhruddin Muhammad bin 'Umar al-Husain al-Razi. 1988. *Al-Mahsul fi Ilmi al-Usul*. Cetakan 1. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Hammad Shoghīr Ahmad bin Muhammad Hanif. 1982. *Al-Ijmak li Abi Bakar bin Muhammad bin Ibrahim bin al-Muzari*. Cetakan 1. Riyadh: Dar Thoiyibah li al-Nasri Wa Tauzik.

- Ibn 'Abd al-Bar. 1402H. *Jami'u Bayan al-'Ilmi wa fadlih*. Edisi 2. Dar al-Kutub al-Islamiyyah, Qaherah.
- Ibn Kathir. 1989. *Mukhtasor Tafsir Ibn Kathir*. Diringkaskan oleh Muhammad 'Ali al-Sobuni. Cetakan khas Damsyik: Pustaka Dar al-Namir Damsyik.
- Ibrahim 'Atwah. t.t. *Sunan al-Tirmizi al-Jame' al-Soheh li Abi Isa Muhammad bin Isa bin Surah*. Kaherah: Dar al-Hadis.
- Ibrahim Najib 'Iwad. 1975. *AL-Qada' fi al-Islam Majma' al-Buhuth al-Islamiah*. Kaherah.
- t.p. 1998. *Mufti Dan Fatwa di Negara-Negara Asean, Cetakan Pertama*. Terbitan Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).
- Imam Abi 'Abdul Rahman Ahmad bin Syuaib al-Nasai. 1991. *Al-Sunan al-Kubra*. Cetakan 1. Beirut, Lubnan: Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Imam al-Haramain 'Abdul Malik bin Yusof al-Juwaini. 1996. *Syarh al-Waraqat Fi'Ilmi Usul al-Fiqh*. Cetakan Pertama. Maktabah Nizar Mustafa al-Baz, Riyadh.
- Imam Jalaluddin 'Abdul Rahman bin Abu Bakar Al-Suyuti. 1992. *Al-Isabah wa al-Nazair fi Qawaid wa Furuq Fiqh al-Syafi'iyah*. Cetakan 2. Dar al-Kitab al-Arabi.
- Ishaq Ibrahim bin 'Ali al-Syirazi. 1995. *Al-Luma' fi Usul al-Fiqh*. Cetakan 1. Damsyik: Abi Dar Ibn Kathir.
- Jamaah Pakar-Pakar Bahasa 'Arab. 1998. *Mu'jam Arabi Asasi*. Terbitan Larus, Tunisia.
- Jamaluddin al-Qasimi. 1986. *al-Fatwa Fil Islam*. Cetakan pertama. Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Jamaluddin Muhammad bin Mukram bin Manzur. 1992. *Lisan al-Arab*. Cetakan 2. Dar Ihya' al-Turath Arabi.
- Khairudin al-Zirikly. 1992. *Al-A'lam*. Cetakan 10. Dar al-Ilmi Lil Malayin.
- Lajnah Daimah Arab Saudi. 1412H. *Fatawa Islamiyyah*. Himpunan oleh Muhammad 'Abdul 'Aziz al-Musnid. Cetakan pertama. Dar al-Watan.
- Lina Himsi. 1996. *Tarikh al-Fatwa Fi Islam Wa Ahkamuha Al-Syariah*. Cetakan pertama. Dar al-Rasyid, Damsyiq dan Beirut.
- Mahmud Syaltut. 1991. *Al-Fatawa*. Cetakan 16. Dar al-Syuruq.
- Majduddin Abu Sa'adat al-Mubarak bin Muhammad Ibn Athir. 1417H. *Al-Nihayah fi Gharib al-Hadis Wa al-Athar*. Cetakan Pertama. Dar al-Fikh dan al-Maktab al-Ilmiah.
- Mohammad Tajr al-Ulm. 1927. *Al-Ijtihad Usuluhu Wa Ahkamu*. Dar al-Zahrah Beirut, Lubnan.

- Muhammad 'Ali al-Sobuni. 1994. *Safwah al-Tafasir*. Cetakan 1. Pustaka Darul Namir Damsyik. al-Arabi-Halab Dar al-Qalam.
- Muhammad 'Ali al-Syaukani. 1992. *Irsyad al-Fuhul ila Tahqiq 'Ilmu al-Usul*. Cetakan 1. Muassasah al-Kutub al-Thaqafiah.
- Muhammad al-Dasuki. 1987. *Al-Ijtihad wa al-Taqlid fi al-Syar'iah Islamiyyah*. Cetakan 1. Qatar: Dar al-Thaqafah.
- Muhammad Amin Ibn 'Abidin. 1300H. *Rasail Istanbul*. Matba'ah al-Asitanah.
- Muhammad Amin Ma'ruf Ibn 'Abidin. t.t. *Hasyiyah Raddu al-Mukhtar ala-Darru al-Makhtar*. Cetakan 1. Maktabah at-Tijariah al-Kubra.
- Muhammad bin Abi Bakar 'Abdul Qadir al-Razi. 1994. *Mukhtar al-Sihhah*. Cetakan pertama Dar Misr dan Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Muhammad bin Muhammad bin Muhammad al-Ghazali. 1997. *Al-Wasit fil Mazahib*. Tahqiq Ahmad Mahmud Ibrahim dan Muhammad Tamir, Cetakan 1. Terbitan Dar al-Salam.
- Muhammad bin Muhammad bin Muhammad Al-Ghazali. t.t. *Al-Mustasfa*. Cetakan Universiti Islam Madinah.
- Muhammad Fuad 'Abdul Baqi. 1985. *Al-Muwatto' li al-Imam Malik bin Anas RA*. Beirut, Lubnan: Dar Ihya' al-Turath al-Arabi dan Dar al-Hadis, Kaherah.
- Muhammad Fuad al-Baqi. t.t. *Sunan Ibn. Majah li al-Hafiz Abi Abdillah Muhammad bin Yazid al-Qazwini*. Kaherah: Dar al-Hadis.
- Muhammad Khair Abu Harb. 1985. *Mu'jam al-Madrasi*. Cetakan 1.
- Muhammad Muhammad Badawi. 1996. *Ulama yatahaddasun*. Cetakan 1. Terbitan Dar al-Bairuni. Dimasq, Syria.
- Muhammad Salam Madkur. 1969. *Al-Madkhal li al-Fiqh al-Islami*. Dar al-Nahdah al-Arabiah Mesir.
- Mustafa Dib al-Bugha. 1993. *Imam Abi Abdillah Muhammad bin Ismail al-Bukhari al-Ja'fi RA taala, Sohih al-Bukhari*. Cetakan kedua. Damsyik: Dar al-Ulum al-Insaniah, Dimasq
- Nadyah Syarif al-Umri. 1404. *Al-Ijtihad fi al-Islam*. Cetakan 2. Muassasah al-Risalah.
- Nur Naemah 'Abd. Rahman. 2001. *Fatwa dan Realitinya Pada Zaman Rasulallah*. Terbitan Universiti Malaya.
- Othman bin Haji Ishak. 1981. *Fatwa dalam Perundangan Islam*. Terbitan Fajar Bakti Sdn.Bhd.
- Persatuan Ahli-Ahli Perubatan Islam. 1995. *Permasalahan Perubatan Masa Kini Mengikut Acuan Syariah Islam* Dar al-Basyir.

- Qal'ah Ji dan rakan-rakan. 1985. *Mu'jam Lughat al-Fuqaha'*. Terbitan Dar al-Nafais, Beirut.
- Rafiq al-'Ajam. 1998. *Mausu'ah Mustolahat Usul al-Fiqh 'Inda al-Muslimin*. Cetakan pertama. Maktabah Lubnan. Jil. 1. Hal. 15.
- Sa'di Abu Jaib. 1988. *Al-Qamus al-Fiqh al-Lughah wa Istilahan*. Cetakan 2. Damsyik: Dar al-Fikr.
- Salleh Buang. 2001. "Fatwa" Sejauh Manakah Media Masa Dapat di Pantau (Kertas Kerja). Anjuran Jabatan Mufti Negeri Sembilan di Langkawi.
- Samsuddin Muhammad bin Muhammad al-Khatibi al-Syarbini. t.t. *Mughni al-Muhtaj ila Ma'rifati Ma'ani alfazi al-Minhaj*. Kaherah: Darul Fath lil 'Ilam al-Arabi.
- Shamsuddin Abi Abdullah Muhammad bin Abi Bakar al-Ma'ruf Ibn Qayyim al-Juziyyah. 1955. *Ilam al-Muwaqqin an-Rabbil 'Alamin*. Cetakan 1. Maktabah at-Tijariah al-Kubra dan cetakan pertama 1411 H. Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Shamsuddin Muhammad bin Ahmad bin Othman al-Zahabi. 1991. *Al-Kabair*. Cetakan 4. Maktabah Dar al-Bayan.
- Shihabuddin Sayyid Mahmud al-Alusi. 1994. *Ruh al-Ma'ani fi Tafsir al-Quran al-Azim Wassabu Almasani*. Darul Fikr dan cetakan Dar al-Ihya' al-Turath al-'Arabi 1999.
- Soleh bin 'Abdullah bin Humaid. 1412H. *Rafu al-Haraj*. Cetakan kedua. Dar al-Istiqamah.
- Syed 'Isa bin Mohamad. 1998. *Perkembangan dan Peranan Institusi Fatwa di Singapura*. Cetakan 1. Terbitan Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).
- Taqiudin al-Subki. 1413H. *Qada al-Arab fi As'ilah Halab*. Maktabah al-Tijariah, Makkah.
- 'Umar bin 'Abdul Rahman al-Ba'Alawi. 1998. *Bughiyah al-Mustarsyidin*. Cetakan 1. Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- 'Umar Ridho Kahlal. 1985. *Al-Mustadrak ala Mu'jam al-Muallifin*. Cetakan 1. Muassah al-Risalah.
- Uthman bin Salahuddin 'Abdul Rahman ma'ruf dengan nama Ibn. Solah al-Syahrzuri. 1986. *Adab al-Mufti wa al-Mustafti*. Cetakan 1. Beirut: Dar al-Makrifah.
- Wahbah al-Zuhaili. 1996. *Usul al-Fiqh al-Islami*. Cetakan pertama. Beirut: Dar al-Fikr al-Maasir.
- Yusuf al-Qaradawi. 1994. *Fatwa Masa Kini*. (terjemahan). Cetakan pertama. Terbitan Pustaka Salam Sdn.Bhd.

Bibliografi

- Yusuf al-Qaradawi. 1999. *Fatwa: Antara Ketelitian dan Kecerobohan*. Penterjemah Ahmad Nuryadi Asmawi. Cetakan ketiga. Terbitan Thinker's Library Sdn. Bhd.
- Ensiklopedia Dunia Melayu. 1997. Cetakan Pertama. Terbitan Piramid Perdana. Kuala Lumpur. Malaysia.
- Ensiklopedia Malaysiana. 1996. Perpustakaan Malaysia. Cetakan Ketiga, Terbitan Anzagin Sdn. Bhd. Kuala Lumpur. Malaysia.
- Negeri Sembilan, Undang-Undang Pentadbiran Hukum Syarak Tahun 1960 (Nombor 15 Tahun 1960) dicetak di Jabatan Cetak Kerajaan 1962.
- Negeri Sembilan, Warta Kerajaan diterbitkan dengan Kuasa 20 Jun 1991 Enakmen No. 1 Tahun 1991.
- Negeri Sembilan, Warta Kerajaan diterbitkan dengan Kuasa 31 Julai 1999. Rang Undang-Undang.
- Ensiklopedia Global. 2001. Edisi Milenium. Smart Genie Corporation Sdn. Bhd.

INSTITUSI FATWA DALAM ENAKMEN PENTADBIRAN PERUNDANGAN ISLAM NEGERI SEMBILAN

Dr. **ZULKIFLI MOHAMAD AL-BAKRI** dilahirkan pada tahun 1969 di Terengganu dan mendapat pendidikan awal di SM (A) Sultan Zainal Abidin, Terengganu. Kemudiannya melanjutkan pelajaran ke Universiti Islam Madinah di peringkat ijazah dalam bidang Syariah dan seterusnya menyambung pelajaran ke Negara Syam sebagai menyambung tradisi ilmu daripada ulama-ulama tersohor. Antara tokoh yang pernah didampingi ialah Syeikh Dr. Mohd. Sa'id Ramadhan al-Buti dan Abdul Latif Fatur. Kemudian beliau menyambung pelajarannya ke peringkat Ijazah Sarjana di Syria dan di peringkat tertinggi Doktor Falsafah (PhD) di Universiti Sains Malaysia dalam bidang Syariah. Kini, beliau menjawat jawatan sebagai pensyarah Fakulti Syariah dan Undang-undang di Universiti Sains Islam Malaysia (USIM). Selain itu, beliau juga merupakan Ahli Jawatankuasa Fatwa Negeri Sembilan (sejak 2000) dan Negeri Terengganu (sejak 2005) serta menjadi Pengerusi Majlis Syariah Bank Pertanian Malaysia (sejak 2006).

ISBN 978-983-2950-72-1

9 789832 950721